

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

Кетлер-Митницька Тетяна Сергіївна

УДК 159.923.2

**ІНТЕРНАЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ
ДО ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ**

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук**

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор
Шульженко Діна Іванівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
професор кафедри психокорекційної педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор
Просандєєва Людмила Євгеніївна,
Київський національний університет культури і мистецтв,
завідувач кафедри психології;

кандидат психологічних наук, доцент
Малій Наталія Юрїївна,
Державний вищий навчальний заклад «Донбаський
державний педагогічний університет»,
доцент кафедри логопедії та спеціальної психології.

Захист відбудеться «08» квітня 2020 року об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.10 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано «06» березня 2020 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. В. Долинська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Інтеграція України до європейського освітнього простору, зміна освітніх стандартів, актуалізація проблеми професіоналізації особистості у контексті високої конкуренції на ринку праці, стресогенності та нестабільності соціальних реалій зумовлюють підвищення вимог до фахової підготовки студентів-психологів. При цьому відбувається переорієнтація із забезпечення сприятливих психолого-педагогічних умов професійного становлення на стимулювання процесів саморозвитку, самоосвіти, самовиховання. Як зазначено у Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») та «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті», держава повинна забезпечувати умови для постійного духовного самовдосконалення, самоствердження та самореалізації особистості протягом життя. Процесуально-змістові особливості професійної діяльності майбутніх психологів передбачають постійне самовдосконалення особистості як засобу впливу на клієнта, тобто розвиток своїх професійно важливих якостей, подолання недоліків і розв'язання власних психологічних проблем. Тому важливою метою вищої психологічної освіти є забезпечення готовності студентів до свідомого та цілеспрямованого особистісно-професійного саморозвитку.

Проблема психолого-педагогічного забезпечення професійного становлення та готовності до професійної діяльності майбутніх психологів знаходиться в центрі уваги багатьох науковців (Г. Абрамова, М. Барчій, В. Волошина, Л. Долинська, О. Міненко, Н. Пророк, Н. Чепелева, Н. Шевченко, Д. Шульженко).

Концептуальні ідеї щодо особистісно-професійного саморозвитку запропоновано Г. Баллом, І. Бехом, В. Лозовим, С. Максименком, Л. Мітіною, Т. Титаренко. У дослідженнях науковців розкрито проблематику: акмеологічних орієнтирів особистісно-професійного саморозвитку (А. Деркач, О. Коростильова, А. Маркова, Л. Мітіна); психолого-педагогічних умов самовиховання та самоосвіти (О. Главацька, Г. Костюк, Л. Кулікова, М. Щукіна); особистісного зростання (Г. Балл, І. Булах, В. Маралов, А. Маслоу, Г. Цукерман); технологій самовдосконалення (О. Затворнюк, М. Костенко, Л. Кулікова); напрямів та механізмів саморозвитку (М. Боришевський, Д. Леонт'єв та ін); професійного самовизначення (Е. Зеєр, А. Маркова); професійного становлення особистості (І. Булига, Ж. Гараніна, В. Фрицюк). Низку досліджень присвячено проблемі особистісно-професійного саморозвитку майбутніх психологів (Г. Абрамова, Л. Долинська, О. Затворнюк, В. Панок, Н. Пов'якель, Н. Пророк, Н. Чепелева, О. Черепехіна та ін.).

З метою стимулювання саморозвитку майбутніх психологів досліджено детермінанти та умови цього процесу, зокрема позитивну Я-концепцію (І. Андрійчук), мотиваційно-сміслову сферу особистості (О. Черепехіна, У. Мороховська, З. Ржевська-Штефан), саморегуляцію професійного мислення (Н. Пов'якель), професійну рефлексію (Л. Базілевська), психологічну ресурсність (О. Штепа). Однією з внутрішніх умов саморозвитку науковці вважають інтернальність як генералізоване очікування отримання бажаного результату внаслідок власних дій, а не зовнішніх впливів (Дж. Роттер). Психологічні феномени, пов'язані з інтернальністю, розглядались у контексті теорій: каузальної

атрибуції (В. Вайнер, Г. Келлі, Ф. Хайдер, Х. Хекхаузен); прийняття відповідальності (К. Муздибаєв, В. Прядеїн, А. Реан, В. Сахарова); мотивації досягнення (Дж. Аткинсон, Д. Макклелланд); оптимістичного атрибутивного стилю (М. Селигман); саморегуляції (Ю. Куль, С. Максименко); самоефективності (А. Бандура); суб'єктності (К. Абульханова-Славська, С. Рубінштейн, В. Петровський, М. Боришевський, В. Татенко); рефлексії (Т. Мукій, І. Філенко). Розробкою методів психодіагностики інтернальності займались Є. Бажин, О. Голинкіна, А. Еткінд, Ю. Жуйков, І. Кондаков, М. Нілопець, О. Ксенофонтowa, О. Осницький, С. Пантелєєв, Дж. Роттер, В. Столін.

Інтернальність досліджували як одну з внутрішніх умов процесу саморозвитку в контексті особистісної зрілості (С. Кузікова, М. Щукіна), навчання старшокласників (О. Мерзлякова), професійного становлення особистості майбутніх психологів (І. Варє), їх готовності до професійної діяльності (Ф. Рекешева) та подолання складних життєвих ситуацій (В. Шахов). Водночас, інтернальність як чинник готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку не була предметом окремого самостійного дослідження. Зокрема, не розкрито її структуру та механізми, активізація яких дозволила б підвищити готовність до саморозвитку та, як наслідок, стимулювати професійне зростання майбутніх психологів.

Отже, практична значущість проблеми особистісно-професійного саморозвитку майбутніх психологів, необхідність її теоретичної та експериментальної розробки визначили тему дисертаційного дослідження: «Інтернальність як чинник готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження входить до плану науково-дослідних робіт Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за напрямом «Теорія та технологія навчання та виховання в системі народної освіти», затверджена Вченою радою університету (протокол № 5 від 22 грудня 2016 р.) та Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології АПН України (протокол № 3 від 16 травня 2017 р.).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й емпірично дослідити інтернальність як чинник готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку; розробити й апробувати програму формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку.

Відповідно до мети в основу дисертаційного дослідження покладено *припущення* про те, що інтернальність є внутрішнім чинником готовності до особистісно-професійного саморозвитку, а підвищення готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку є можливим за умов впровадження програми формування інтернальності, спрямованої на активізацію механізмів і компонентів цієї властивості засобами активних методів навчання.

Завдання дослідження:

1) визначити теоретико-методологічні підходи до вивчення готовності до особистісно-професійного саморозвитку та інтернальності майбутніх психологів;

2) емпірично виявити особливості готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку;

3) дослідити характеристики інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку;

4) обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити ефективність програми формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку.

Об'єкт дослідження: готовність майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку.

Предмет дослідження: особливості інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали: теорії локалізації причинності (В. Вайнер, Г. Келлі, Ф. Хайдер, Х. Хекхаузен), відповідальності (К. Муздибаєв, А. Реан, М. Савчин) та контролю (А. Бандура, Дж. Роттер, Е. Скіннер, Р. Уайт); наукові положення про зміст та механізми саморозвитку (С. Кузікова, П. Лушин, А. Маслоу, С. Максименко, О. Черепехіна); положення стосовно процесуально-змістових особливостей професійної підготовки психологів (В. Панок, Н. Пов'якель, Я. Чаплак, Н. Чепелева, Н. Шевченко).

Методи дослідження:

- *теоретичні:* методи аналізу й узагальнення наукових даних; системно-структурний аналіз – для визначення структури інтернальності та готовності до особистісно-професійного саморозвитку майбутніх психологів; проектування та моделювання – для розробки структурно-функціональних моделей інтернальності та її впливу на формування готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку;

- *емпіричні:* спостереження, опитування, тестування, констатувальний та формувальний експеримент;

- *методи математичної статистики:* коефіцієнт кореляції Пірсона, t-критерій Стюдента, факторний аналіз.

На різних етапах дослідження використано діагностичні методики: з метою дослідження готовності до особистісно-професійного саморозвитку – тест оцінки особистісних якостей «Психологічний особистісний профіль» Т. Ратанової, Н. Шляхти; методику визначення рівня рефлексивності А. Карпова, В. Понамарьової; опитувальник «Диспозиційна характеристика саморозвитку особистості» С. Кузікової; опитувальник «Мотивація навчання у виші» Т. Ільїної; методику «Морфологічний тест життєвих цінностей» В. Сопова, Л. Карпушиної; методику «Дослідження вольової саморегуляції» А. Зверькова та Е. Ейдмана; з метою вивчення інтернальності – опитувальник «Локалізація контролю» О. Ксенофонтової; тест «Самооцінка рівня онтогенетичної рефлексії» (за М. Фетискіним, В. Козловим, Г. Мануйловим); тест «Здатність до прогнозування» Л. Регуш; тест атрибутивних стилів (ТАС) Л. Рудіної; опитувальник «Шкала контролю за дією» Ю. Куля в адаптації С. Шапкіна; опитувальник «Стиль саморегуляції поведінки – ССП-98» В. Моросанової.

Експериментальна база дослідження: Класичний приватний університет (м. Запоріжжя), Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля

(м. Сєвєродонецьк); Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ). Дослідження проводилось зі студентами 4-х курсів бакалаврату та 1-х курсів магістратури упродовж 2017-2019 н.р. Загальна вибірка склала 226 респондентів.

Наукова новизна й теоретичне значення дослідження полягають у тому, що:

- *вперше*: визначено поняття готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку як комплексу когнітивних та особистісних властивостей, що зумовлює цілеспрямовану самозміну у напрямках як самовдосконалення, так і самокорекції професійно важливих якостей, установок і стратегій поведінки на основі: об'єктивного аналізу внутрішніх причин успіхів і невдач свого професійного становлення, системи сформованих мотивів і цінностей саморозвитку та навчально-професійної діяльності, розвиненої здатності до поведінкової саморегуляції; визначено структуру готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку (когнітивний, аксіологічно-мотиваційний, поведінковий компоненти); сформульовано поняття інтернальності як інтегративної властивості особистості, що має когнітивний, особистісний і регулятивний компоненти та забезпечує внутрішню локалізацію: причин успіхів і невдач, відповідальності за них і контролю власних досягнень; обґрунтовано механізми (внутрішня локалізація причинності, відповідальності та контролю) та компоненти (когнітивний, особистісний, регулятивний) інтернальності майбутніх психологів; розроблено структурно-функціональну модель інтернальності як чинника готовності до особистісно-професійного саморозвитку; емпірично встановлено переважання низького рівня аксіологічно-мотиваційного та середнього рівня поведінкового компонентів готовності до особистісно-професійного саморозвитку, низького рівня регулятивного та середнього рівня когнітивного компонентів інтернальності майбутніх психологів; виявлено кореляційні зв'язки між когнітивним компонентом інтернальності та поведінковим й аксіологічно-мотиваційним компонентами готовності до особистісно-професійного саморозвитку майбутніх психологів, регулятивним компонентом інтернальності та когнітивним компонентом готовності до саморозвитку, особистісним компонентом інтернальності й аксіологічно-мотиваційним компонентом готовності до саморозвитку; обґрунтовано та розроблено модель і програму формування інтернальності майбутніх психологів як чинника готовності до особистісно-професійного саморозвитку шляхом активізації механізмів інтернальності та їх впливу на компоненти готовності до особистісно-професійного саморозвитку засобами активних методів навчання;

- *поглиблено та уточнено* зміст понять «відповідальність», «саморозвиток», «самовдосконалення», «самореалізація», «самоактуалізація», «самовиховання», «особистісне зростання», «саморегуляція», «інтернальність» та чинників особистісно-професійного саморозвитку майбутніх психологів;

- *набули подальшого розвитку* знання про сутність і зміст особистісно-професійного саморозвитку, професійно важливі якості майбутніх психологів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені пакет діагностичних методик, програма формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку та методичні рекомендації щодо формування інтернальності можуть бути використані практичними психологами, викладачами закладів вищої освіти при викладанні професійно-орієнтованих дисциплін «Психологія особистісного росту та зрілості», «Психологічна корекція», «Психологія роботи з персоналом», «Психологія особистості», «Психологічні основи саморегуляції».

Особистий внесок здобувача у науковій статті «Характеристика інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку», написаній у співавторстві з Д. Шульженко, полягає в емпіричному дослідженні взаємозв'язків між компонентами інтернальності та готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку (50%).

Апробація та впровадження результатів дослідження. Результати дослідження оприлюднено на 8 Міжнародних науково-практичних конференціях, 2 Всеукраїнських науково-практичних конференціях та 1 регіональній науково-практичній конференції (2010-2019 р.р.), а також на засіданнях кафедри психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (2015-2019 рр.).

Результати дисертаційного дослідження *впроваджено* в навчально-виховний процес Класичного приватного університету, м. Запоріжжя (довідка № 625 від 07.06.2018 р.), Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля (довідка № 1077/6.06.1 від 16.09.2019 р.), Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка № 68-19-1305/1 від 14.11.2019 р.).

Публікації. Зміст та результати дисертаційної роботи відображено у 24 публікаціях, з них: 1 стаття у вітчизняному фаховому виданні; 6 – у міжнародних виданнях та збірниках, включених до міжнародних наукометричних баз (5 одноосібних, 1 – у співавторстві), 6 – в інших наукових виданнях, 11 матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура дисертації складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (384 найменування, із них 18 іноземними мовами) та 5 додатків (на 157 сторінках). Основний зміст дисертації викладено на 209 сторінках. Робота містить 15 таблиць та 33 рисунки на 42 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 421 сторінку.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано об'єкт і предмет, мету, припущення і завдання дослідження, розкрито його теоретико-методологічну та методичну основу, висвітлено наукову новизну та практичну значущість одержаних результатів. Наведено дані щодо апробації результатів роботи та наукових публікацій за темою дисертації.

У **першому розділі** «Теоретико-методологічні засади вивчення інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-

професійного саморозвитку» представлено результати теоретичного аналізу готовності до особистісно-професійного саморозвитку особистості, зокрема майбутніх психологів, а також сутності, механізмів та структури інтернальності.

У психології феномен саморозвитку зазвичай пояснюється як:

- самовдосконалення: процес самоактуалізації та самореалізації, рух до Я-ідеального, зростання автономії, посилення самоусвідомлення, управління власними ментальними процесами (А. Маслоу, К. Роджерс, А. Анг'ял, Ф. Перлз, А. Бек, А. Еліс та ін.);

- самовиправлення: витискання природних інстинктів, реалізація власного потенціалу через подолання неврозів та інших внутрішніх перешкод, шлях подолання комплексу неповноцінності (З. Фрейд, А. Адлер, К. Хорні та ін.);

- прояв суб'єктності, діяльність щодо самоперетворення та розвитку своєї самості (С. Рубінштейн, В. Слободчиков, Є. Ісаєв, Л. Кулікова та ін.);

- процес саморуху, самовиховання, самовизначення особистості з метою розв'язання внутрішніх протиріч (Г. Костюк, С. Максименко, Т. Титаренко); самодетермінація, активність самоуправління в межах концепції психологічної свободи (Г. Балл, Л. Сердюк); процес самотворення (В. Лозовой, С. Кузікова).

На думку науковців, процес особистісно-професійного саморозвитку полягає у цілеспрямованій самозміні, мета – у професійній самореалізації, а зміст – у самовдосконаленні важливих для фахової діяльності особистісних якостей та підвищенні рівня професійної компетентності (В. Маралов, С. Минюрова, А. Смолук, В. Фрицюк та ін.).

Готовність до особистісно-професійного саморозвитку розглядається вченими (С. Некрасова, І. Чемірілова, Т. Шестакова та ін.) як комплекс тих чи інших особистісних властивостей, професійних знань та вмій, які зумовлюють успішність самовдосконалення та підвищення ефективності професійної діяльності. Поняття «готовність майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку» визначено нами як *комплекс когнітивних та особистісних властивостей, що зумовлює цілеспрямовану самозміну у напрямках як самовдосконалення, так і самокорекції професійно важливих якостей, установок і стратегій поведінки на основі: об'єктивного аналізу внутрішніх причин успіхів і невдач свого професійного становлення, системи сформованих мотивів і цінностей саморозвитку та навчально-професійної діяльності, розвиненої здатності до поведінкової саморегуляції.*

На відміну від структури готовності до професійної діяльності (О. Черепехіна, Ю. Демідова, Ф. Рекешева), структура готовності до саморозвитку майбутніх психологів переважно не виступала самостійним предметом дослідження. У межах теорії і методики професійної освіти О. Затворнюк обґрунтувала структуру готовності майбутніх психологів до професійного самовдосконалення, до якої включила мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, процесуально-діяльнісний та особистісно-рефлексивний компоненти, зробивши акцент на освіченості студентів щодо змісту та технологій самовдосконалення. Виходячи зі специфіки професії психолога, нами запропоновано такі компоненти готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку: когнітивний (критерій – усвідомленість ступеня

розвиненості професійно важливих особистісних якостей, сформованість рефлексії діяльності та спілкування; показники: самооцінка наявної та бажаної розвиненості професійно важливих якостей, ретроспективна рефлексія діяльності, рефлексія теперішньої, майбутньої діяльності та спілкування); аксіологічно-мотиваційний (критерій – сформованість мотивації, цінностей, внутрішніх умов та механізмів особистісно-професійного саморозвитку; показники: потреба, умови та механізми саморозвитку, домінуюча мотивація навчання у виші, морально-ділові та егоїстично-престижні цінності, ціннісні сфери професійного життя та освіти); поведінковий (критерій – розвиненість вольової саморегуляції поведінки; показники: наполегливість та самовладання).

Як один з чинників процесу саморозвитку науковці розглядають інтернальність (І. Варє, С. Кузікова, О. Мерзлякова, Ф. Рекешева, В. Шахов, М. Щукіна). Згідно з різними теоретико-методологічними підходами інтернальність трактується як: пояснення значущих подій, при якому їх причиною є сама людина, її дії або риси характеру (Є. Бажин, О. Голинкіна, В. Ільїн, І. Кондаков, Т. Летягова, Д. Майерс, С. Нартова-Бочавер, Дж. Фейдимен, Р. Фрейджер та ін.); прийняття відповідальності за результати своїх дій (О. Бодальов, О. Дмишко, О. Ксенофонтowa, Г. Ложкіна, Р. Немов, А. Реан, В. Столін та ін.); уміння змінювати свою поведінку таким чином, щоб досягати поставлених цілей, долати труднощі (В. Лабунська, А. Палій, І. Чилікіна та ін.).

На основі аналізу та узагальнення психологічних досліджень визначено *механізми інтернальності*:

1) приписування собі причин успіхів і невдач на основі раціональної або мотиваційної обробки інформації (Б. Вайнер, Г. Келлі, Ф. Хайдер, Х. Хекхаузен);

2) приписування собі відповідальності внаслідок об'єктивних і суб'єктивних умов (Л. Дементій, К. Муздибаєв, В. Прядеїн, А. Реан, В. Сахарова);

3) приписування собі контролю: мотивація контролю, почуття самоефективності, сприйманий контроль (А. Бандура, Дж. Роттер, Е. Скіннер).

Виокремлені механізми інтернальності відповідають таким її компонентам: 1) когнітивний, що відображує атрибутивну природу інтернальності як уявлення людини про характер зв'язку її дій з подіями життя (критерій – високий рівень розвитку рефлексії та здатності до прогнозування, оптимістичний атрибутивний стиль; показники: загальна інтернальність, інтернальність при описі життя та власного досвіду, успіхів і невдач, позитивна рефлексія, здатність до прогнозування, постійність, широта та персоналізація при поясненні удач); 2) особистісний, що включає інтернальні якості та переконання (критерій – внутрішня локалізація відповідальності у професійній діяльності та спілкуванні; показники: розвинена інтернальність у професійній діяльності та міжособистісному спілкуванні, соціальний та професійно-процесуальний аспекти інтернальності, схильність до самозвинувачень); 3) регулятивний, який охоплює саморегуляцію у контексті уявлень людини про її здатність впливати на успіх дій (критерій – розвинені саморегуляція поведінки та контроль за дією, готовність до подолання труднощів, самостійного планування, виконання діяльності і відповідальності за неї; показники: контроль за дією при плануванні, реалізації та невдачі, орієнтація на дію, готовність до діяльності щодо подолання труднощів,

виконання діяльності та відповідальності за неї, низьке заперечення активності, розвинені планування, моделювання, програмування, оцінювання результатів, гнучкість та самостійність діяльності).

Визначені нами механізми та структури інтернальності дають можливість розглядати досліджуваний феномен як *інтегративну властивість особистості, що має когнітивний, особистісний і регулятивний компоненти та забезпечує внутрішню локалізацію: причин успіхів і невдач, відповідальності за них і контролю власних досягнень*.

Вивчення праць Х. Хекхаузена, А. Реана та Ю. Куля дозволило виділити умови позитивного впливу інтернальності на готовність до саморозвитку, а саме: оптимістичний, а не песимістичний атрибутивний стиль; концентрація на подоланні труднощів, а не на причинах; орієнтація на дію, а не на стан.

Викладені теоретичні положення склали підґрунтя емпіричного дослідження інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку.

У **другому розділі** «Емпіричне дослідження інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку» обґрунтовано психодіагностичні методики констатувального дослідження, представлено результати й інтерпретацію емпіричного вивчення особливостей готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку, подано характеристику інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку.

Основні завдання констатувального дослідження: підібрати та апробувати психодіагностичні методи дослідження компонентів готовності до особистісно-професійного саморозвитку та інтернальності майбутніх психологів; емпірично визначити особливості сформованості когнітивного, аксіологічно-мотиваційного та поведінкового компонентів готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку; дослідити характеристики когнітивного, особистісного та регулятивного компонентів інтернальності як чинника готовності до особистісно-професійного саморозвитку студентів-психологів.

Емпірично встановлено такі особливості готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку: на достатньому рівні розвинений когнітивний компонент, за яким у студентів 4-х курсів за показниками «самооцінка сформованості професійно важливих якостей» та «рефлексивність» переважав середній рівень (48,4 % та 44,2 %), а у студентів 1-х курсів магістратури – високий рівень розвитку (55,7 % та 46,2 %). За поведінковим компонентом у студентів за показниками «самовладання», «вольова саморегуляція», «наполегливість» переважав середній рівень (4-ті курси: 35,4 %, 35,2 %, 51,6 %; 1-і курси магістратури: 41,5 %, 59,5 %, 54,7 %). Найгірше розвиненим виявився аксіологічно-мотиваційний компонент, за яким у студентів 4-х курсів за показниками «потреба у саморозвитку», «цінності сфери професійного життя» переважав низький рівень (45,8 % та 36,6 %), а за показниками «морально-ділові цінності» та «креативність» – середній рівень (36,3 % та 53,6 %). У студентів 1-х курсів магістратури переважав середній рівень за всіма показниками (63,4 %, 61,5 %, 42,6 %, 56,7 %). Отже, існує потреба у

розвитку аксіологічно-мотиваційного та поведінкового компонентів готовності майбутніх психологів до саморозвитку.

Встановлено рівні сформованості компонентів інтернальності майбутніх психологів. На достатньому рівні розвинений особистісний компонент, за яким у студентів 4-х курсів за показниками «інтернальність у міжособистісному спілкуванні» (42,4 %), «професійно-соціальний аспект інтернальності» (43,2 %) та «відповідальність у сфері міжособистісних стосунків» (40,1 %) переважає середній рівень. У студентів 1-х курсів магістратури за показником «професійно-соціальний аспект інтернальності» (49,2 %) переважає високий рівень, а за показниками «відповідальність у сфері міжособистісних стосунків» (44,5 %) та «інтернальність у міжособистісному спілкуванні» (43,7 %) – середній. На середньому рівні розвинений когнітивний компонент за всіма показниками («загальна інтернальність», «онтогенетична рефлексія», «здатність до прогнозування», «оптимістичний атрибутивний стиль») у студентів 4-х курсів та 1-х курсів магістратури. Найнижчі рівні розвитку виявлено за регулятивним компонентом, на якому за показниками «орієнтація на дію», «контроль за дією при плануванні», «готовність до самостійного планування», «загальний рівень саморегуляції» студенти 4-х курсів та 1-х курсів магістратури знаходяться на низькому рівні, а за показником «готовність до діяльності щодо подолання труднощів» у студентів 1-х курсів магістратури переважає середній рівень (45,6 %). Отже, у студентів переважає низький рівень розвитку регулятивного та середній когнітивного компонентів інтернальності (табл. 1).

Таблиця 1

Кількісні показники розвитку компонентів інтернальності майбутніх психологів

Рівні	Когнітивний компонент								Особистісний компонент						Регулятивний компонент									
	Загальна інтернальність (%)		Онтогенетична рефлексія (%)		Здатність до прогнозування (%)		Оптимістичний атрибутивний стиль (%)		Професійно-соціальний аспект інтернальності (%)		Інтернальність у міжособистісному спілкуванні (%)		Відповідальність у сфері міжособистісних стосунків (%)		Орієнтація на дію (%)		Контроль за дією при плануванні (%)		Готовність до діяльності з подолання труднощів (%)		Готовність до самостійного планування (%)		Загальний рівень саморегуляції (%)	
	4	M1	4	M1	4	M1	4	M1	4	M1	4	M1	4	M1	4	M1	4	M1	4	M1	4	M1	4	M1
Низький	40,8	37,4	32,1	37,5	29,5	28,2	41,5	36,3	18,4	10,5	37,5	28,5	38,4	39,4	47,1	42,3	59,3	47,8	40,1	31,2	43,7	37,6	42,7	41,3
Середній	43,5	42,1	42,6	38,4	45,2	43,6	43,7	44,2	43,2	40,3	42,4	43,7	40,1	44,5	41,3	34,2	21,6	31,3	38,4	45,6	41,5	33,2	36,4	36,9
Високий	15,7	20,5	25,3	24,1	25,3	28,2	14,8	19,5	38,4	49,2	20,1	27,8	21,5	16,1	11,6	23,5	19,1	20,9	21,5	23,2	14,8	29,2	20,9	21,8

Кореляційний аналіз засвідчив існування статистично значущих взаємозв'язків між когнітивним компонентом інтернальності та поведінковим й аксіологічно-мотиваційним компонентами готовності до саморозвитку, особистісним компонентом інтернальності та аксіологічно-мотиваційним компонентом готовності до саморозвитку, регулятивним компонентом інтернальності та когнітивним й аксіологічно-мотиваційними компонентами готовності до саморозвитку (табл. 2).

Таблиця 2

Кореляційні зв'язки показників інтернальності та готовності до особистісно-професійного саморозвитку майбутніх психологів

Показники компонентів інтернальності	Показники компонентів готовності до особистісно-професійного саморозвитку	Курси	Значення r при $p \leq 0,01$
Когнітивний компонент	Поведінковий		
«загальна інтернальність»	«самовладання»	4	r=0,33
	«самовладання»	M1	r=0,34
	«наполегливість»	4	r=0,41
	«наполегливість»	M1	r=0,42
	«загальний рівень саморегуляції»	M1	r=0,45
	Аксіологічно-мотиваційний		
«загальна інтернальність»	«мотивація оволодіння професією»	4	r=0,38
	«креативність»	M1	r=0,38
«оцінювання результатів»	«умови саморозвитку»	4	r=0,48
«оптимістичний атрибутивний стиль»	«механізми саморозвитку»	M1	r=0,40
Особистісний	Аксіологічно-мотиваційний		
«інтернальність у професійній діяльності»	«механізми саморозвитку»	M1	r=0,46
	«умови саморозвитку»	4	r=0,48
Регулятивний	Когнітивний		
«готовність до діяльності щодо подолання труднощів»	«рефлексія теперішньої діяльності»	4	r=0,51
	Аксіологічно-мотиваційний		
«орієнтація на дію»	«умови саморозвитку»	M1	r=0,48

Узагальнення показників компонентів інтернальності дозволило визначити її рівні розвитку: низький, середній, високий. Низький рівень (40,5 % студентів 4-х курсів, 34,7 % – 1-х курсів магістратури) характеризується невмінням долати труднощі, планувати й аналізувати свою діяльність, орієнтацією на стан, песимістичним атрибутивним стилем, низькою відповідальністю; середній рівень (39,7 % студентів 4-х курсів, 41,9 % – 1-х курсів магістратури) – епізодичними та помірними виявами зазначених ознак; високий рівень (19,8 % студентів 4-х курсів, 23,4 % – 1-х курсів магістратури) – розвинутою спроможністю до діяльності щодо подолання труднощів, самостійного планування та вольової саморегуляції, орієнтацією на дію, вираженим оптимістичним атрибутивним стилем, рефлексією та здатністю до прогнозування, відповідальністю за результати навчально-професійної діяльності та спілкування. Також визначено рівні готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку: низький (35,2 % студентів 4-х курсів, 31,3 % – 1-х курсів магістратури), середній (48,7 % студентів 4-х курсів, 48,6 % – 1-х курсів магістратури) та високий (16,2 % студентів 4-х курсів, 20,0 % – 1-х курсів магістратури). Виявлені дані про недостатність розвитку регулятивного компонента інтернальності, аксіологічно-мотиваційного компонента готовності до саморозвитку та переважання низького і середнього рівнів розвитку

досліджуваних властивостей зумовлюють необхідність пошуку шляхів, методів і засобів активізації інтернальності як чинника особистісно-професійного саморозвитку майбутніх психологів.

У третьому розділі «Формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку» представлено теоретико-методологічне обґрунтування програми, розкрито змістові і процесуальні аспекти формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку, проаналізовано результати апробації розробленої автором програми.

В основу програми покладено положення соціально-когнітивного підходу (Дж. Роттер), гуманістичного підходу та теорій щодо змісту та механізмів саморозвитку (С. Кузікова, П. Лушин, А. Маслоу, О. Черепехіна), генетичної психології (С. Максименко), суб'єктного підходу (К. Абульханова-Славська, С. Рубінштейн, В. Петровський, М. Боришевський, В. Татенко), а також дані про можливість цілеспрямованого підвищення інтернальності за відносно короткий проміжок часу засобами активних методів навчання (Н. Фалько, В. Маралов, О. Міненко, А. Чурсіна). Враховано теоретично обґрунтовані умови позитивного впливу інтернальності на готовність до особистісно-професійного саморозвитку.

На основі аналізу психологічної літератури та результатів констатувального дослідження розроблено модель, у якій описано підвищення готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку внаслідок формування компонентів засобами активізації механізмів інтернальності за допомогою активних методів навчання (рис. 1), і відповідну програму (табл. 3).

Таблиця 3

Зміст програми формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку

Напрямок роботи	Психологічний тренінг «Формування інтернальності майбутніх психологів як чинника їх готовності до особистісно-професійного саморозвитку»	Дискусійний клуб «Self-made man: практика інтернальності»
Кількість зустрічей	17 занять тривалістю 3 академічних години кожне (1 заняття на тиждень)	10 засідань тривалістю 2 академічні години кожне протягом 17 тижнів
Кількість годин	85 годин, з яких: 34 години – тренінгові заняття, 17 годин – лекційна частина, 34 години – самостійна робота (виконання домашніх завдань)	20 навчальних годин
Мета	підвищення сформованості компонентів інтернальності майбутніх психологів як чинника їх готовності до особистісно-професійного саморозвитку	формування інтернальності майбутніх психологів та підвищення мотивації особистісно-професійного саморозвитку на основі обговорення сценаріїв життєвого успіху self-made особистостей
Етапи	5 етапів: настановний; формування когнітивного, особистісного та регулятивного компонентів інтернальності майбутніх психологів; завершальний етап	1 вступне заняття; 8 занять основної частини; завершальне заняття

Розроблену автором програму апробовано у Класичному приватному університеті в 2017/2018 н. р. та впроваджено в інших вишах у 2018/2019 н. р. До експериментальної та контрольної груп увійшло по 32 особи. Заняття, які проводились у рамках позанавчальної роботи протягом 17 тижнів 1 раз на тиждень, охоплювали 3 години тренінгових занять (1 година лекційних занять, 2 години тренінгу) та 2 години засідань дискусійного клубу.

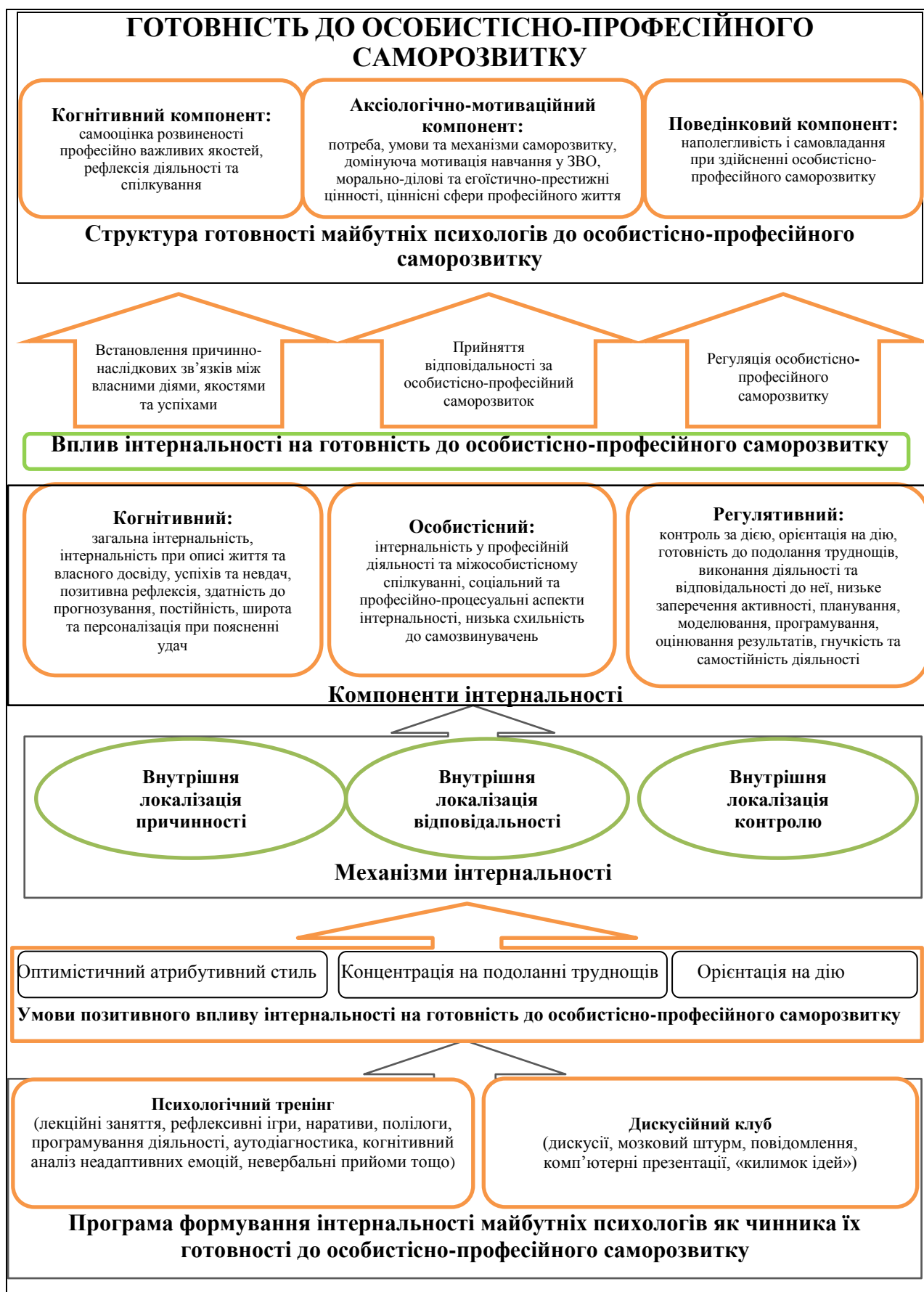

Рис. 1. Модель формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку

На лекціях студенти знайомились із теоретичними основами формування інтернальності з метою підвищення готовності до особистісно-професійного

саморозвитку, на тренінгу закріплювали матеріал завдяки виконанню відповідних вправ, на засіданнях дискусійного клубу заслуховували доповідача, після чого під керівництвом ведучого та модератора у форматі «запитання-відповідь» обговорювали інтервальні стратегії успіху видатних сучасників. Повторна діагностика виявила позитивну динаміку показників інтервальності (табл. 4).

Таблиця 4

Динаміка показників компонентів інтервальності в учасників експериментальної та контрольної груп до і після експерименту

Рівні	Когнітивний компонент								Особистісний компонент								Регулятивний компонент										
	Загальна інтервальність (%)		Онтогенетична рефлексія (%)		Здатність до прогнозування (%)		Оптимістичний атрибутивний стиль (%)		Професійно-соціальний аспект інтервальності (%)		Інтервальність у міжособистісному спілкуванні (%)		Відповідальність у сфері міжособистісних стосунків (%)		Орієнтація на дію (%)		Контроль за дією при плануванні (%)		Готовність до діяльності з подолання труднощів (%)		Готовність до самостійного планування (%)		Загальний рівень саморегуляції (%)				
	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після	
Низький	ЕГ	4	33	20	33	20	40	33	40	27	40	27	33	20	33	20	27	13	47	33	33	20	33	27	53	33	
	МІ	4	30	18	30	18	41	35	35	30	47	35	30	18	35	30	24	18	41	35	30	18	30	18	47	35	
Середній	ЕГ	4	41	41	47	41	47	47	41	35	41	35	24	18	41	41	41	35	59	59	47	47	59	53	53	47	
	МІ	4	33	33	40	33	47	47	40	40	40	40	40	47	47	40	33	67	67	33	27	60	53	53	53	53	
Високий	ЕГ	4	47	53	40	47	47	53	40	47	40	47	47	40	40	47	47	33	47	47	47	40	40	33	40	40	
	МІ	4	47	53	41	53	41	30	41	35	41	41	47	53	35	40	47	41	35	30	47	53	41	47	35	24	
Високий	ЕГ	4	20	27	27	33	13	13	20	27	13	13	20	27	27	33	27	33	20	20	20	27	27	33	13	27	
	МІ	4	24	30	30	30	18	35	24	35	12	24	24	30	30	30	30	41	24	35	24	30	29	35	18	30	
Високий	ЕГ	4	18	12	12	18	12	18	18	24	18	24	35	41	24	18	18	24	18	12	18	12	12	12	12	12	12
	МІ	4	27	27	13	20	13	13	13	13	20	20	27	33	20	13	20	33	13	13	27	40	20	27	20	20	

*- $p < 0,05$

Встановлено, що в результаті апробації програми значно підвищились показники сформованості аксіологічно-мотиваційного та поведінкового компонентів готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку, а саме: зросли показники потреби у саморозвитку (з 6 % до 20 % на 4 курсі, з 18 % до 35 % на 1 курсі магістратури), креативності (з 13 % до 27 % на 4 курсі, з 13 % до 30 % на 1 курсі магістратури), морально-ділових цінностей (з 13 % до 20 % на 4 курсі, з 18 % до 30 % на 1 курсі магістратури), зафіксовано позитивну динаміку таких показників, як: самооцінка сформованості професійно важливих якостей, цінності професійного життя та вольова саморегуляція.

Найбільш суттєві зміни відбулись у показниках регулятивного компонента інтернальності учасників експериментальної групи, зокрема підвищилися відсотки студентів із високим рівнем розвитку загального рівня саморегуляції (з 13 % до 27 % на 4 курсі, з 18 % до 30 % на 1 курсі магістратури), орієнтації на дію (з 27 % до 33 % на 4 курсі, з 30 % до 41 % на 1 курсі магістратури), а також оптимістичного атрибутивного стилю (з 20 % до 27 % на 4 курсі, з 24 % до 35 % на 1 курсі магістратури). Меншою мірою зросли такі показники, як готовність до подолання труднощів, загальна інтернальність та інтернальність у міжособистісному спілкуванні. Порівняльний аналіз за допомогою t-критерію Стьюдента засвідчив, що зміни показників в експериментальній групі є статистично значущими. Отримані результати щодо позитивної динаміки показників готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку, за підсумками проведення формувального експерименту, дозволяють стверджувати, що розроблена автором програма формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку є ефективною, а її впровадження у роботу закладів вищої освіти сприятиме активізації особистісного та професійного самовдосконалення студентів-психологів.

Отже, емпірично встановлені позитивні зміни показників готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку в результаті апробації програми формування інтернальності дають підстави стверджувати, що усі прийоми та засоби експериментального впливу виявились адекватними до мети та основних завдань дисертаційного дослідження.

ВИСНОВКИ

У дисертації, присвяченій дослідженню інтернальності як чинника готовності до особистісно-професійного саморозвитку майбутніх психологів, отримано нові теоретичні та емпіричні дані, які виявились у визначенні теоретико-методологічних засад вивчення інтернальності як чинника готовності до особистісно-професійного саморозвитку майбутніх психологів; емпіричному виявленні особливостей готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку; дослідженні особливостей інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку; обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці ефективності програми формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку.

Результати проведеного дослідження дали підстави для формулювання таких висновків:

1. Специфіка майбутньої професійної діяльності психолога, яка полягає у визначальній ролі особистісних і когнітивних особливостей фахівця, зумовлює необхідність формування готовності студентів-психологів до особистісно-професійного саморозвитку. Готовність майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку – це комплекс когнітивних та особистісних властивостей, що зумовлює цілеспрямовану самозміну у напрямках як самовдосконалення, так і самокорекції професійно важливих якостей, установок і

стратегій поведінки на основі: об'єктивного аналізу внутрішніх причин успіхів і невдач свого професійного становлення, системи сформованих мотивів і цінностей саморозвитку та навчально-професійної діяльності, розвиненої здатності до поведінкової саморегуляції. Структура готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку включає когнітивний, аксіологічно-мотиваційний та поведінковий компоненти.

Одним із чинників готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку є інтернальність – інтегративна властивість особистості, що має когнітивний, особистісний і регулятивний компоненти та забезпечує внутрішню локалізацію: причин успіхів і невдач, відповідальності за них і контролю власних досягнень. Таке розуміння відображено у структурно-функціональній моделі інтернальності. Механізмами інтернальності є: внутрішня локалізація причин успіхів і невдач, внутрішня локалізація відповідальності та внутрішня локалізація контролю. Виокремлені механізми відповідають когнітивному, особистісному та регулятивному компонентам інтернальності.

2. Психологічні особливості готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку виявляються у відмінностях сформованості як структурних компонентів цього феномену, зокрема аксіологічно-мотиваційного та поведінкового, так і загальних рівнів (низького, середнього, високого) його розвитку. Переважання низького та середнього рівнів зумовлює необхідність пошуку чинників та умов активізації процесу становлення готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку.

3. Емпірично встановлено характеристики інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку. У майбутніх психологів переважає низький рівень регулятивного та середній рівень когнітивного компонентів інтернальності. Встановлено статистично значущі взаємозв'язки між компонентами інтернальності та готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку, зокрема – когнітивним компонентом інтернальності та поведінковим й аксіологічно-мотиваційним компонентами готовності до саморозвитку, регулятивним компонентом інтернальності та когнітивним й аксіологічно-мотиваційним компонентами готовності до саморозвитку, особистісним компонентом інтернальності та аксіологічно-мотиваційним компонентом готовності до особистісно-професійного саморозвитку майбутніх психологів. Найбільш суттєвими факторами, які можуть використовуватись для відстеження розвитку рівня інтернальності як чинника готовності до особистісно-професійного саморозвитку, є «Інтернальність у сфері досягнень», «Особистісні властивості студентів» та «Потреба у саморозвитку». Переважання низького та середнього рівнів інтернальності зумовлює необхідність пошуку методів і засобів формування інтернальності як чинника готовності до особистісно-професійного саморозвитку майбутніх психологів.

4. Розроблена автором модель формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку базується на положеннях соціально-когнітивного, гуманістичного, генетичного та суб'єктного підходів, а також даних про можливість цілеспрямованого підвищення інтернальності за відносно короткий проміжок часу засобами

активних методів навчання. Програма передбачає розвиток структурних компонентів інтернальності через активізацію її механізмів з метою підвищення сформованості компонентів готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку засобами активних методів навчання (психологічний тренінг з включенням лекційних занять, дискусійний клуб) з акцентом на формування інтернальності у сфері досягнень і невдач, оптимістичного атрибутивного стилю, орієнтації на дію та готовності до подолання труднощів. Позитивні зміни у компонентах і рівнях інтернальності майбутніх психологів (студенти стали більш активними, готовими до подолання труднощів та відповідальними) та готовності до особистісно-професійного саморозвитку (значно підвищилась потреба у саморозвитку та ціннісне ставлення до професії) є свідченням ефективності розробленої автором програми та доцільності розробки психолого-методичних рекомендацій практичним психологам закладів вищої освіти та викладачам щодо розвитку інтернальності майбутніх психологів.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспективою подальших наукових розвідок автора виступає поглиблене вивчення когнітивних механізмів інтернальності, їх динаміки за період професійної підготовки у закладі вищої освіти та психолого-педагогічних умов їх стимулювання у студентів різних спеціальностей.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Статті у вітчизняних періодичних фахових виданнях:

1. Кетлер-Митницька Т. С. Психологічні чинники локалізації контролю особистості у сфері успіхів і невдач. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Педагогіка та психологія. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2014. Випуск 680. С. 82–90.

Статті у міжнародних фахових виданнях та збірниках, включених до міжнародних наукометричних баз:

2. Кетлер-Митницька Т. С. Теоретичний аналіз поняття «Психологічні механізми» в сучасній психології. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Додаток 1 до вип. 29, Том IV : Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». Київ : Гнозис, 2013. С. 140–146.

3. Кетлер-Митницька Т. С. Специфіка визначення поняття «саморозвиток». *Науковий вісник Херсонського державного університету*: збірник наукових праць. Серія «Психологічні науки». Херсон, 2017. № 5. Том 2. С. 43–47.

4. Кетлер-Митницька Т. С. Психодіагностичний інструментарій дослідження компонентів інтернальності майбутніх психологів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Психологічні науки». 2019. Випуск 1. С. 131–135.

5. Кетлер-Митницька Т. С. Психодіагностичний інструментарій дослідження компонентів готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку. *Психологія та соціальна робота*. Одеса : Астропринт, 2019. Випуск 1(49). Том 24. С. 74–84.

6. Шульженко Д. І., Кетлер-Митницька Т. С. Характеристика інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку. *Теоретичні і прикладні проблеми психології* : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2019. № 3 (50). Т. 2. С. 179–194.

7. Кетлер-Митницька Т. С. Зміст і результати впровадження програми формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку. *Проблеми сучасної психології* : збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за наук. ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2019. Вип. 46. С. 199–219.

Статті в інших наукових виданнях:

8. Кетлер-Митницька Т. С. Розвиток інтернальності студентів з особливими потребами як психологічна умова формування їх соціальної компетентності. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Збірник наукових праць. Київ : ПНУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. № 20. С. 320–324.*

9. Кетлер-Митницька Т. С. Інтернальність як важлива характеристика особистості студентів психолого-педагогічних спеціальностей. *Проблеми сучасної педагогічної освіти і розвитку особистості: теорія та практика*: збірник наукових праць Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатoproфільного центру. Запоріжжя : Видавництво Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатoproфільного центру, 2011. Випуск 1. С. 141–149.

10. Кетлер-Митницька Т. С. Теоретичний аналіз взаємозв'язку інтернальності та відповідальності майбутніх фахівців психолого-педагогічного профілю. *Проблеми сучасної педагогічної освіти і розвитку особистості: теорія та практика* : збірник наукових праць Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатoproфільного центру. Запоріжжя : Видавництво комунального закладу «Хортицький національний навчально-реабілітаційний багатoproфільний центр» Запорізької обласної ради, 2013. Випуск 2. С. 66–76.

11. Кетлер-Митницька Т. С. Інтернальність як психологічний чинник життєтворчості студентів психолого-педагогічних спеціальностей. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія* : збірник наукових праць. Київ : ПНУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. Вип. 25. С. 272–278.

12. Кетлер-Митницька Т. С. Інтернальність як психологічний чинник успішної соціальної практики студентів психолого-педагогічних спеціальностей. *Проблеми соціальної та життєвої практики в сучасному просторі* : збірник наукових праць Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатoproфільного центру. Запоріжжя : Видавництво комунального закладу «Хортицький національний навчально-реабілітаційний багатoproфільний центр» Запорізької обласної ради, 2014. Випуск 3. С. 108–117.

13. Кетлер-Митницька Т. С. Філософський огляд проблеми саморозвитку в аспекті інтернальності особистості. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. Серія 19. Частина 1 : збірник наукових праць / Міністерство освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Випуск 32. С. 214–219.

АНОТАЦІЇ

Кетлер-Митницька Т. С. Інтернальність як чинник готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку. Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» (053 Психологія). – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2020.

У дисертації визначено теоретичні підходи до вивчення проблеми, компоненти (когнітивний, аксіологічно-мотиваційний, поведінковий) готовності до особистісно-професійного саморозвитку, механізми (внутрішня локалізація атрибутів, відповідальності та контролю) та компоненти (когнітивний, особистісний, регулятивний) інтернальності.

Емпірично виявлено особливості та недостатній рівень сформованості аксіологічно-мотиваційного та поведінкового компонентів готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку. Досліджено особливості розвитку структурних компонентів інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку. Виявлено недостатній рівень сформованості регулятивного та когнітивного компонентів інтернальності. Встановлено зв'язок компонентів інтернальності та готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку.

Створено модель, обґрунтовано, розроблено та апробовано розроблену автором програму формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку. Експериментально доведено ефективність програми та доцільність її впровадження у процес фахової підготовки майбутніх психологів.

Ключові слова: локус контролю, інтернальність, готовність до особистісно-професійного саморозвитку, майбутні психологи, відповідальність, рефлексія, здатність до прогнозування, планування діяльності, активні методи навчання.

АННОТАЦИЯ

Кетлер-Митницкая Т. С. Интернальность как фактор готовности будущих психологов к личностно-профессиональному саморазвитию. Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук (доктора философии) по специальности 19.00.07 «Педагогическая и возрастная психология» (053 Психология). – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова, Киев, 2020.

В диссертации определены теоретические подходы к изучению проблемы, компоненты (когнитивный, аксиологически-мотивационный, поведенческий) готовности к личностно-профессиональному саморазвитию, механизмы (внутренняя локализация атрибуции, ответственности и контроля) и компоненты (когнитивный, личностный, регулятивный) интернальности.

Эмпирически выявлены особенности и недостаточный уровень сформированности аксиологически-мотивационного и поведенческого компонентов готовности будущих психологов к личностно-профессиональному саморазвитию. Экспериментально исследованы особенности развития структурных компонентов интернальности как фактора готовности будущих психологов к личностно-профессиональному саморазвитию. Выявлено недостаточный уровень сформированности регулятивного и когнитивного компонентов интернальности. Установлена связь компонентов интернальности и готовности будущих психологов к личностно-профессиональному саморазвитию.

Создана модель, обоснована, разработана и апробирована авторская программа формирования интернальности как фактора готовности будущих психологов к личностно-профессиональному саморазвитию. Экспериментально доказана эффективность программы и целесообразность ее внедрения в процесс профессиональной подготовки будущих психологов.

Ключевые слова: локус контроля, интернальность, готовность к личностно-профессиональному саморазвитию, будущие психологи, ответственность, рефлексия, способность к прогнозированию, планирование деятельности, активные методы обучения.

ABSTRACT

Ketler-Mytnytska T. Internality as a factor of future psychologists' readiness for personal and professional self-development. – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

Dissertation for the degree of a Candidate of Psychological Sciences (PhD) in specialty 19.00.07 – Pedagogical and Age Psychology (053 – Psychology). National Dragomanov Pedagogical University, Kyiv, 2019.

Concept and components (cognitive, axiological and motivational, behavioral) of readiness for personal and professional self-development are analyzed in the dissertation. The results of theoretical analysis of the essence, mechanisms (internal localization of attributions, responsibility and control) and components (cognitive, personal, regulative) of internality are presented. The significance of the internality and readiness for self-development is revealed in the context of the future professional activity's requirements to the qualities and abilities of the psychologist.

The features and insufficient level of formation of axiological-motivational and behavioral components of the future psychologists' readiness for personal and professional self-development are empirically revealed. The features of the structural components' of internality development as a factor of the future psychologists' readiness for personal and professional self-development have been experimentally investigated. Insufficient level of formation of regulative and cognitive components of internality is revealed.

The characteristics of internality as a factor of future psychologists' readiness for personal and professional self-development were experimentally investigated. The formation's levels of internality's components, their relation with components of future psychologists' readiness for personal and professional self-development are established.

A model was created, the author's program of internality's forming as a factor of the future psychologists' readiness for personal and professional self-development was justified, designed and tested. The effectiveness of the program and the expedience of its implementation in the professional training of future psychologists were experimentally proved.

Keywords: locus of control, internality, readiness for personal and professional self-development, future psychologists, responsibility, reflection, ability to predict, activity planning, active teaching methods.

Підписано до друку 03.03.2020 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 пр. Зам. № 042
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.